

Sva zemlja teži da postane šuma

VODIČ KROZ STUDIJSKU POSETU

CK13

Sva zemlja teži da postane šuma

VODIČ KROZ STUDIJSKU POSETU

UVOD

Omladinski centar CK13 organizovao je studijsku posetu pod nazivom ***Sva zemlja teži da postane šuma***, u Novom Sadu od 17. do 21. novembra 2025. Studijska poseta je organizovana u okviru projekta “THE STORY OF THE 1.5°C LIMIT” koji zajednički sprovode Zelena akcija (Zagreb, HR), Zero Waste Montenegro (Podgorica, CG), Centar za životnu sredinu / Center for Environment (Banjaluka, BiH) i Omladinski centar CK13 (Novi Sad, SRB).

Cilj projekta STORY je **jačanje kapaciteta mladih i organizacija iz Zapadnog Balkana, kako bi bolje razumeli i zagovarali rešenja za ekološku krizu kroz građansko obrazovanje i umetnost**. Sa tom težnjom je bio koncipiran i program Studijske posete, u smislu kreiranja svojevrsnog rasadnika koji će okupiti predstavnike, volontere, saradnike i aktiviste partnerskih organizacija sa ciljem razmene naših iskustava, ideja, politika i praksi koje se tiču ostvarenja ekološke pravde.

Studijska poseta je bila inspirisana biologičnom činjenicom da *sva zemlja teži da postane šuma* – u smislu da sva bića teže onom ekosistemu gde će najveće izobilje suživota biti podržano i osigurano.

Ideja ovog **Vodiča** je da se na jednom mestu sabere primenjene prakse koje su se pokazale odgovarajućim, uspešnim i inspirativnim u kontekstu razvoja kritičke ekološke svesti, kako bi bile dostupne i drugim organizacijama i grupama koje se bave širenjem ekološke političke svesti i aktivizma i zagovaranjem ekološke pravde.

U radu Omladinskog centra CK13, **intersekcionalnost** je vodič kroz sve aktivnosti i inicijative. Centar se zalaže za društvenu pravdu i njeno ostvarenje kroz građansku participaciju, **prepoznajući da socijalne, ekološke i rodne nepravde nisu odvojene, već se međusobno prepliću**. Solidarnost, empatija i kritičko promišljanje prožimaju svaki program i akciju, osnažujući zajednice i pojedince da deluju odgovorno i savesno. Ovakav pristup omogućava CK13 da kreira aktivnosti i programe koje istovremeno osnažuju marginalizovane grupe i promovišu društvenu pravdu, čuvaju prirodu, štite prava životinja, pretvarajući teoriju intersekcionalnosti u konkretne prakse i uvezane akcije.

U praksi, CK13 implementira intersekcionalnost kroz različite programe. U kontekstu Studijske posete ***Sva zemlja teži da postane šuma***, intersekcionalnost je bila tematizovana prožimanjem uvida stečenih kroz različite aktivnosti: volontiranjem u Kuhinji Solidarnosti Novi Sad; širenjem svesti kroz iskustvo Edukativno-aktivističkog izleta na Fruškoj gori; učešćem u Čitalačkom klub Infoteke CK13 koji se oslanjao na tekstove iz oblasti radikalne ekologije, veganstva, ekofeminizma i anarhizma; učešćem u Radionici kreativnog pisanja i Radionici produkcije radijskog sadržaja, i kroz Edukativnu sesiju o Landart-u kao umetnosti ekološke kontemplacije. Na ovaj način je izgradnja ekološke svesti bila uvezana sa građanskim aktivizmom i društvenom odgovornošću i solidarnošću, kritičkom teorijom i participativnim umetničkim i medijskim stvaralaštvom.

OMLADINSKI CENTAR CK13

Omladinski centar CK13 je polivalentni društveno-kulturni centar posvećen razvoju društvenog angažmana i kreativnog potencijala mladih, ali i ljudi svih generacija. Centar se bavi produkcijom, organizacijom i prezentacijom kulturnih, umetničkih i edukativnih sadržaja i programa: filmskih projekcija, koncerata, tribina, radionica, edukacija i drugih aktivnosti. CK13 obezbeđuje prostor, logističku i tehničku podršku organizacijama civilnog društva, neformalnim grupama, inicijativama i pojedincima sa kojima deli vrednosti, kako bi realizovali programe iz oblasti kulture, umetnosti i društvenog aktivizma.

Vizija CK13 je svet bez nasilja, dominacije, ugnjetavanja i eksploatacije – svet u kojem je svakom omogućeno slobodno i neograničeno samoostvarenje kao ličnosti i u zajednici sa drugim Drugima.

Centar deluje kontinuirano od 2007. godine i predstavlja jedan od retkih nezavisnih javnih prostora u gradu i šire. CK13 je danas prepoznat kao ključna tačka okupljanja – prostor gde se susreću aktivisti, umetnici, mlađi i stariji građani zainteresovani za društveno angažovane teme. Kao otvoreni i inkluzivni centar, CK13 podstiče razmenu ideja, zajedničko učenje i stvaranje, pružajući bezbedan prostor za različite glasove, prakse i inicijative koje doprinose razvoju kritičke misli i kulture otpora.

ck13.space
office@ck13.space

ČITALAČKI KLUB

Čitalački klub je bila sesija Infoteke CK13 – aktivističke biblioteke Omladinskog centra CK13 koju su vodile koordinatorke Infoteke, Laura Pejak i Lidija Sredojević.

Nakon predavljanja prevodilačke i izdavačke delatnosti Infoteke CK13 koja se tiče intersekcionalnosti ekologije, feminizma, veganstva i antimilitarizma, usledio je čitalački klub, odnosno sesija razmene utisaka i mišljenja u vezi sa preporučenom literaturom. U pitanju su tekstovi “Ekologija feminizma i feminizam ekologije” (Ynestra King), i odabrani fragmenti iz tri Infotekina ovogodišnja izdanja: “Pustinja” (anonimni autor_ka), “Vegananarhizam” (Parampatu), i “Protiv orodnjenog košmara: Fragmenti o domestifikaciji” (Baedan).

Format Čitalačkog kluba se pokazao korisnim budući da podstiče otvaranje pitanja i tema koje određeni tekstovi problematizuju, a koja su u dominantnom društvu potisnuta, dok mi sami često nemamo kapaciteta da ih samostalno otvaramo i obrađujemo. Sa obzirom da se u kontekstu ekološke kritičke teorije radi o temama koje su kompleksne i donekle uznemirujuće, grupni radi se pokazuje kao idealna metodologija da se težina ovih pitanja obradi kolektivno.

PREPORUKE ZA ČITALAČKI KLUB

- **IZBOR TEKSTOVA:** dogovoriti izbor tekstova/fragmenata, i materijal unapred podeliti zainteresovanim učesnicima. Druga opcija je da se odabrani tekst zajednički pročita na licu mesta.
- **MODERACIJA:** Dogovoriti odgovornost moderacije čitalačkog kluba. Idealno je da dve osobe moderiraju sesiju prema dogovorenim pravilima, kako bi moderacija bila primljena prirodnije, kao integralni deo diskusije.
- **PRAVILA DISKUSIJE:** Pre same diskusije, osobe koje moderiraju dogovaraju pravila rada, zajedno sa svim prisutnim, vodeći se interesima sigurnog prostora, otvorenog dijaloga, nenasilne komunikacije, međusobnog poverenja, kritičkog mišljenja. U tom smislu, ohrabruje se otvorenost u izražavanju ličnih osećanja i mišljenja, i kritička razmena mišljenja. Poštuje se drugačije mišljenje i iskustvo drugih. Apeluje se na uzdržavanje od vrednosnih procena i osuđivanja drugih, dok se neslaganje u mišljenjima afirmiše kao dobrodošlo. Interes je da diskusija bude na dobrobit svih sagovornika.

Infoteka CK13 je aktivistička biblioteka i čitaonica posvećena arhiviranju i distribuciji literature i informacija koje često ostaju skrajnute u našem društvu. U njenom fondu mogu se pronaći knjige, časopisi, fanzini, letci, pamfleti i drugi materijali o temama kao što su antifašizam, feminizam, kvir politike, anarhizam, levičarske i zelene ideje. Infoteka CK13 je i mesto neformalne, vaninstitucionalne edukacije, prostor za razmenu iskustava, umrežavanje i generisanje alternativnih praksi i znanja.

Infoteka CK13 ima svoj sopstveni sajt na kojem možete pronaći arhivu tekstova iz oblasti anarhizma, socijalizma, feminizma, kvir teorije i zelenih politika, kao i sve epizode emisija “Radioteka”; i “Infoteka predstavlja” koje Infoteka CK13 uređuje i vodi na Radiju zajednice CK13.

<https://infotekack13.wordpress.com/>
infoteka@ck13.space

Sva zemlja teži da postane šuma

VODIČ KROZ STUDIJSKU POSETU

KUHINJA SOLIDARNOSTI NOVI SAD

Kuhinja solidarnosti NS je samoorganizovani aktivistički kolektiv koji priprema i distribuira kuvane veganske obroke, kao i druge vrste pomoći onima kojima je to najpotrebnije - nezaposlenima, siromašnima, osobama bez krova nad glavom. Kuhinja solidarnosti NS je nastala s ciljem da ukaže i odgovori na društveni problem siromaštva i hitne potrebe pojedinaca i porodica u novoj situaciji koja je dodatno izložila siromaštvu, nejednakosti i ugroženosti ljudskih prava sve veći broj ljudi. Kuhinja solidarnosti NS je otvoreni kolektiv - dobrodošao je svako ko želi da pomogne, a načini su razni - od nabavke namirnica i kuvanja do prevoza i distribucije obroka. Zahvaljujući volonterskom angažmanu i donacijama građana, od maja 2020, Kuhinja solidarnosti NS radi na nedeljnom nivou - svakog utorka i subote, koliki su njeni trenutni kapaciteti, iako je, nažalost, potreba za pomoći našim sugrađanima znatno veća od toga.

<https://www.facebook.com/kuhijasolidarnosti>
kuhijasolidarnosti.ns@gmail.com

● **TRANSFORMACIJA KROZ UČEŠĆE:** Učesnici studijske posete imali su priliku da se pridruže volonterima Kuhinje solidarnosti i pomognu u pripremi veganskih obroka za naše sugrađane koji žive u situaciji beskućništva ili u riziku od beskućništva. **Iskustveno učešće je najdirektniji i najdelotvorniji oblik društvenog angažmana, jer kreira zajedničku društvenu situaciju na temelju inkluzije, brišući, bar tada i toliko, vladajuće društvene razlike.**

RADIJSKA RADIONICA ŠUM ŠUME | RADIO ZAJEDNICE CK13

Radio zajednice CK13 je zvučno glasilo Crne kuće i zajednice okupljene oko nje. Nastao je iz entuzijazma – zajedničkog rada amatera i profesionalaca, fanatika u svojim interesovanjima i društvenih aktivista – s ciljem da stvori **prostor za glasove i sadržaje na rubovima društvenog, umetničkog i političkog**. Radijski program doprinosi stvaranju sveta oslobođenog od fašizma, nacionalizma, klasizma, specizma, seksizma, homofobije, transfobije i svih drugih oblika diskriminacije i nasilja.

Radio zajednice CK13 je otvoren za sve. Ako je vaš glas utišan ili ugušen, nedovoljno zastupljen ili pogrešno predstavljen, ako je vaše pravo da slobodno mislite i izražavate se – uništeno, onda Radio zajednice CK13 može da postane vaš kanal komunikacije. Dobrodošli ste da kreirate radijske emisije i sadržaje, da predlažete teme i formate, da se udružujete i organizujete, i da iskoristite radijski prostor za slobodnu artikulaciju, zastupanje i promociju vlastitih interesa, potreba i ideja.

https://www.mixcloud.com/Radio_zajednice_CK13/radio@ck13.space

● **TRANSFORMACIJA KROZ UČEŠĆE:** Učesnici Studijske posete učestvovali su u radionici kreiranja radijskog programa koju su vodili Aleksandra Pap i Ozren Lazić iz CK13, i koja je za cilj imala da demistifikuje pojam radijske produkcije i učesnicima praktično približi proces radijskog stvaralaštva, pružajući im priliku da slobodno, neposredno i kreativno koriste radijsku tehniku i samoinicijativno kreiraju radijski sadržaj koncipiran prema sopstvenom nahođenju. Tako se rodila **pilot epizoda radijske emisije "Kako si i šta ima?"** čiji je koncept da se sa sagovornicima razgovara 'iz srca' o ličnim i političkim aktualnostima. Ovo radioničarsko iskustvo je pokazalo da je **iskustveno učešće je najdirektniji i najdelotvorniji oblik učenja i stvaralaštva, jer kreira situaciju otvorenih mogućnosti** čije ostvarenje ne zavisi od vladanja ekskluzivnom tehnološkom praksom, već od umeća deljenja znanja.

EDUKATIVNO-AKTIVISTIČKI IZLET

Edukativno-aktivistički izlet vodila je Dragana Arsić iz Pokreta „Odbranimo šume Fruške gore“. Pokret je osnovan 2019. godine kao građanska inicijativa posvećena zaštiti šuma Fruške gore od neodgovornog upravljanja i seča.

Tokom izleta, učesnici su se upoznali sa stanjem šumskih ekosistema, načinom upravljanja Nacionalnim parkom i ekološkim izazovima koji ugrožavaju biodiverzitet i prirodnu ravnotežu Fruške gore. Posebna pažnja posvećena je problemu neadekvatnog nadzora i planiranih seča, koje ugrožavaju staru šumu i zaštićene biljne i životinjske vrste. Učesnici su sa Draganom Arsić razgovarali o načinima građanskog angažmana, uključujući protestne šetnje, inspeksijske prijave i peticije, kao i o metodama koje Pokret koristi za pritisak na institucije radi zaštite šuma. Izlet je poslužio i kao prostor za praktično učenje o ekološkom aktivizmu, ličnom povezivanju sa prirodom i razumevanju odgovornosti za očuvanje zaštićenih područja.

PREPORUKE ZA EDUKATIVNO-AKTIVISTIČKI IZLET

Edukativno-aktivistički izlet je kombinacija obrazovne i aktivističke aktivnosti u prirodi ili u nekom lokalitetu, čiji je cilj da učesnici istovremeno uče i deluju. Ovom kombinacijom informisanja i edukacije sa jedne strane, i neposrednog iskustva sa druge, pomaže se razvoj kritičke svesti kao i svest o sopstvenom učešću i odgovornosti. Sesiju je potrebno da vodi osoba koja je aktivističnim iskustvom i stručnim znanjem upućena u činjenično stanje stvari, i u institucionalni, pravni i politički kontekst problema. Edukativno-aktivistički izlet obično uključuje tri glavna elementa:

- **EDUKACIJA:** Učesnici stiču nova znanja o nekoj temi: ekologiji, društvenim pitanjima, lokalnoj zajednici, kulturnoj baštini, ljudskim pravima ili slično. To može biti kroz radionice, predavanja, vođene ture, posmatranje prirode ili diskusije.
- **AKTIVIZAM:** Učesnici praktično deluju u skladu sa temom izleta, npr. čišćenje šume ili reke, pravljenje hranilica za ptice, kampanja za očuvanje lokalne flore i faune, volontiranje u zajednici ili učešće u društvenim inicijativama.
- **ZAJEDNIŠTVO I REFLEKSIJA:** – Izlet često uključuje grupnu dinamiku, razmenu iskustava, diskusiju o naučenom i razgovor o mogućnostima za dalja aktivistička delovanja.

Program studijske posete se nastavio posetom Ekološkom centru "Radulovački" u Sremskim Karlovcima i upoznavanjem sa njihovim aktivnostima zagovaranja i mobilizacije građana u vezi sa pitanjima ekoloških prava, kao i sa programima i metodologijama njihove ekološke edukacije. Sesija posvećena metodologiji rada sa decom i mladima je ostavila izuzetan utisak na sve učesnike, jer se radilo o iskustvu koje je posvedočilo da se susretom sa čudnovatom lepotom prirode u svima nama bude detinja otvorenost i radost.

PREPORUKE ZA METODOLOGIJE KREATIVNE EKOLOŠKE EDUKACIJE ZA DECU I MLADE (i odrasle)

- **OGLEDALO:** učesnicima podelite mala ogledala i uputite ih da se kreću kroz prostor tako što bi ogledala najpre prislonili uz lice u u podnožju očiju, kako bi se vidno polje ispunilo delom primarnim prizorom koje oči vide i delom ogledalnim prizorom. Ova jedinstvena kompozicija vidnog polja izaziva efekat začudnosti jer se kretanje kroz prostor pretvara u iskustvo 'lebdenja', kada sfera *iznad nas* postati polje *nad kojim* koračamo. Na ovaj način se provocira 'drugačiji ugao gledanja', a samo iskustvo postaje, na lep i čudesan način, iskustvo radikalne promene perspektive. Tako se stečeno iskustvo može iskoristiti kao motiv propitivanja: *kako gledamo na stvarnost? da li je naša perspektiva jedina relevantna? kako se desilo da smo navikli na jedan ugao gledanja koji suspenduje druge perspektive i mogućnosti? čega postajemo svesni ako gledamo drugim očima?*

- **KO SAM JA?:** Igra „Ko/šta sam ja?“ je zabavna i edukativna aktivnost u kojoj učesnici pokušavaju da pogode biljku ili životinju (iz Fruške gore / odredite područje vašeg okruženja) pomoću pitanja na koja se može odgovoriti sa „da“ ili „ne“. Ova igra se igra na način da svaki učesnik *_ca* dobije svoj 'identitet' - sliku vrste iz biljnog ili životinjskog sveta određenog područja (npr. hrast, bor, jagoda, lisica, šumski miš, sova, leptir...) koja se zakači na njena/njegova leđa tako da je osoba ne vidi, ali da ostali mogu da je vide. Igrač postavlja pitanja na koja se može odgovoriti sa da/ne dok ne pogodi šta je na slici. (Primer pitanja: *Da li sam biljka? Da li rastem u šumi? Da li imam cvetove? Da li mogu da letim? Da li sam veća od mačke?*). Posle svakog pogotka, povedite kratak razgovor o biljci ili životinji: gde raste, čime se hrani, zašto je važna za šumu. Na taj način, igra pomaže u upoznavanju lokalne flore i faune, razvija zapažanje i logičko razmišljanje.

- **RAZGLEDNICA:** Učesnicima podelite kartone formata razglednice, na kojima je zalepljena dvostrano lepljiva traka. Učesnike pozovite da, sledeći utiske svog iskustva, naprave jedinstvenu razglednicu koja će predstaviti njihov doživljaj određenog mesta, tako što bi, nakon što odlepe zaštitnu foliju lepljive trake, na njoj ostavili 'otisak prirode'.

RADIONICA KREATIVNOG PISANJA

Radionica kreativnog pisanja nastavila se na iskustvo edukativno-aktivističkog izleta na Frušku goru. U kreativni proces ušli smo ispunjeni utiscima lepote prirode, čudesnog i lekovitog sveta šume i osećajem povratka u zaboravljeno detinjstvo. Radionicu je vodio član kolektiva CK13, Đorđe Majstorović, koji je sve učesnike podržavajuće uputio u potragu za rečima kojima bi se ova osećanja mogla izraziti i opisati. Neopterećeni imperativom lepog i uspešnog književnog izraza, svi učesnici su tragali za sopstvenim rečima i pokušavali da iskomuniciraju, samima sebi i jedni drugima, ono što ih je taj dan bilo dotaklo. Takođe, otvarajući prostore sopstvene ekološke fikcije, učesnici su se suočili i sa uznemirujućom stvarnošću klimatskih promena koju najčešće ne želimo da vidimo i priznamo svoju odgovornost.

PREPORUKE ZA RADIONICU KREATIVNOG PISANJA

Radionica kreativnog pisanja se ovde preporučuje kao metodologija rada u grupi kojom se podstiče kreativnost i izražavanje svih učesnika. Interes radionice nije u postizanju idealnog 'književnog izraza' na pretpostavci postojanja izuzetnog 'književnog talenta', već da se **u svakoj osobi osnaže kapaciteti za artikulaciju i komunikaciju svojih misli i doživljaja.**

- **USMENA RAZMENA UTISAKA:** Preporuka je da se radionica započne usmenom razmenom utisaka. Na ovaj način se potiskuje pritisak imperativa pisanja, a ohrabruje dijalog iz lične perspektive. Učesnici se tako familijarizuju jedni sa drugima i bivaju otvoreniji za kasnije procese.
- **ARTIKULACIJA REČIMA I OTVARANJE PROSTORA ZA DRUGOG GOVORNOG SUBJEKTA:** Nakon usmeno izraženih utisaka, preporuka je da usledi vežba pisanja na način što bi se isti ili sličan utisak preneo 'iz perspektive drugog govornog subjekta'. (Na primer, ako se lični utisak tiče 'lepote šume tokom današnje šetnje', zadatak bi mogao biti da se ta 'priča' ispriča iz perspektive šume / stabala / staze / životinje...) Potrebno je pružiti odgovarajuće vreme za ovaj proces, u smislu da se otvori prostor za kreativnost, ali i da se podstakne "odgovornost" da se postigne određena artikulacija koju bi potom bilo moguće podeliti sa drugima kroz krug dobrovoljnog čitanja.
- **ŠIRENJE FIKCIJE:** Izmeštanje iz sopstvene perspektive, i deljenje našeg rada sa drugima su blagotvorni procesi koji imaju svoju političnost u smislu da nose otvaranje sebe i deljenje sebe sa drugima, i primanje utisaka od strane drugih. Kroz čitav proces neophodno je da facilitator procesa podstiče duh slobodnog izražavanja i kreativnosti, gde bi se oblik književne ekspresije približio svima, bez izuzetka. Međusobno deljenje/čitanje nastalih tekstova i diskusija o utiscima, uz preporuke facilitatora za eventualno poboljšanje teksta, pomaže proširenju okvira naše lične imaginacije.

Pozvala me je, ali kao da mi je pričala 'daj, hodu nešto da ti kažu nešto...'
Lagano je otvorila usta, i probuzala mi
užaren oglen na jeziku.
Potom je zatvorila usta, i nije ništa rekla
li kao da me je pitala 'da li hoćeš da mi
se pridružiš?', ili kao da mi je poručila,
'daj hajde i ti!'

Sva zemlja teži da postane šuma

VODIČ KROZ STUDIJSKU POSETU

LANDART KAO PRAKSA EKOLOŠKE KONTEMPLACIJE

U okviru studijske posete realizovana je sesija posvećena Landart-u, koju je vodio član CK13 Borislav Prodanović, gde se ova umetnička praksa tematizovala kao praksa političke kontemplacije i delovanja, i gde je kontemplativni karakter landart umetnosti bio prepoznat u radovima feminističkih umetnica iz perioda 70-tih godina prošlog veka do danas, koje su na intimističke ali radikalne načine problematizovale stvarnost patrijarhata kao režima objektivacije, fragmentacije, eksploatacije i uništavanja života žena i prirode. Kroz prikaze odabranih dela ovih umetnica, učesnici su se upoznali sa ekofeminističkom umetničkom praksom čiji je interes kreativnosti usmeren na obnovu našeg odnosa sa prirodom putem osveščivanja i repozicioniranja naše duše i tela (individualnog - društvenog - političkog) u odnosu na društveno i prirodno okruženje, od egzistencije u okviru neposrednog okruženja do stanovanja u kosmičkim razmerama doživljenim osveščivanjem konstelacija Zemlje, Sunca, Meseca, i zvezda, i našeg mesta i uloge u tim konstelacijama.

PREPORUKA ZA INTERVENCIJU U JAVNOM PROSTORU

- **NIŠTA NIJE TEŽE OD SEĆANJA NA PTICU:** Učesnicima Studijske posete je bila predstavljena akcija koju su članovi CK13 izveli u javnom prostoru, sa preporukom da se ova akcija može reprodukovati u različitim kontekstima.
- Sakupite opalo lišće određenog drveta i potom ga rasprostrite na drugoj lokaciji gde bi sugerisalo nepostojanje stabla; lišće je potrebno rasporediti na zamlji u onom obliku kako bi inače opalo da zaista postoji stablo. Na ovaj način stvara se čudesan i kognitivno disonantan prizor koji istovremeno sugerise *postojanje stabla, kojeg međutim nema*. Ova jednostavna intervencija se pokazala emotivno i politički snažnom da prenese poziv na propitivanje vladajućeg destruktivnog odnosa prema prirodi.

